

Posudek na disertační práci Jindřišky Staňkové „Vybrané aspekty turistiky a udržitelného rozvoje v Národním parku Šumava a v Národním parku Podyjí z pohledu tří skupin respondentů“

Disertační práce J. Staňkové má celkem 131 číslovaných stran a 35 dalších stran příloh. Součástí disertace je i kompaktní disk, obsahující v šesti přílohách část primárních dat.

Autorka si jako téma disertace zvolila hodnocení turistiky ve dvou mezinárodně významných velkoplošných zvláště chráněných územích – v Národním parku Šumava a v Národním parku Podyjí. Vyhodnocuje v ní názory tří cílových skupin, důležitých z hlediska státní i dobrovolné ochrany přírody – obyvatelů s trvalým pobytem ve zvláště chráněném území nebo jeho ochranném pásmu, představitelů místních samospráv a návštěvníků.

V úvodní části studie Staňková věnuje pozornost vzájemným vazbám mezi turistikou a obyvateli chráněných území, zdůrazňuje možné dopady turistiky jak na přírodu a krajinu, tak na život místních obyvatel. Jako protiklad k masovému, nezřídka bezohlednému cestovnímu ruchu představuje rozmanité formy turistiky šetrné k životnímu prostředí. Označované jako udržitelné. Výstižný přehled koncepcí, strategií a programů turistiky a cestovního ruchu v České republice podtrhuje zřejmý mezioborový charakter zmiňovaného sektoru.

V další kapitole autorka střízlivě a současně exaktně formuluje čtyři základní hypotézy a stejný počet cílů, které si v disertaci vytyčila. Charakteristika obou národních parků je výstižná, aniž by zabíhala do nepodstatných podrobností. Popsaná metodika sběru dat je používána v rámci dlouhodobého monitorování turistického využití některých zvláště chráněných území v ČR, organizovaného od r. 1997 Ústavem pro životní prostředí PŘF UK Praha. Statistické metody, vyhodnocující výsledky průzkumu, byly zvoleny vhodně. Přitom zejména používání Bonferroniho nerovnosti není v přírodních vědách na rozdíl od společenských věd až natolik běžné.

Jádrem disertace je hodnocení názorového spektra místních obyvatel, návštěvnícké veřejnosti a starostů obcí na současnou a potenciální turistiku a na některé aspekty ochrany přírody a krajiny, založené na dotazníkové akci prováděné v Národním parku Šumava v letech 1998 a 2003 a v Národním parku Podyjí v roce 2000. Oceňuji zejména skutečnost, že v obsáhlém materiálu – celkem bylo získáno 2 443 dotazníků – dokázala autorka odlišit klíčové informace od jistě často zajímavých, ale podružných detailů. O rozsahu hodnoceného materiálu si čtenář může učinit představu prohlídkou přiloženého CD: ostatně, prezentace dat touto formou patří mezi neotřelé nápady.

K práci mám následující připomínky a dotazy:

- str. 1 Nerozumím formulaci: *Vědecká komunita (přírodovědná a sociálně vědní) a zástupci lidských práv a ochrany přírody se zabývají porozuměním a pročištěním možností a technik ochrany přírody.*
- str. 2 Jedná se skutečně o biofyzikální procesy?
- str. 2 Co autorka chápe výrazem *vliv turistiky na rušení hnízdní doby?*
- Str. 9 – O výrazné polarizaci názorů na to, zda v I. zóně Národního parku Šumava ponechat suché stromy nebo odumřelou biomasu odstraňovat, svědčí mj. i autorkou uváděný fakt, že se v této otázce neshodnou ani starostové a stálí obyvatelé příslušných obcí.

- str. 93 – názor, že z popsaného trendu lze usuzovat, že časem bude mezi místními stoprocentní podpora Národního parku Šumava, mi přijde příliš optimistický, téměř budovatelský: pokud ano, bude se bezesporu jednat o světový unikát.
- str. 93 – Může souviset pozitivnější vnímání Národního parku Šumava s předpokládaným častějším návratem absolventů univerzit zpět do rodiště?
- str. 94 – Jak by autorka vysvětlila paradox., že stálí obyvatelé Národního parku Šumava vnímají existenci zvláště chráněného území pozitivněji a současně se domnívají, že se stav okolního životního prostředí zhoršuje?
- Str. 96 – V r. 2003 by bylo bývalo zajímavé zeptat se respondentů na dotační programy, zahájené po vstupu ČR do EU a financované z prostředků Evropských společenství (ES). Zmiňovali tazatelé vedle dobíhajícího programu PHARE třeba Interreg?
- str. 97 – Mohou názory obyvatel NPŠ na skutečné a předpokládané přínosy cestovního ruchu pro místní hospodářství ovlivňovat hromadně sdělovací prostředky? Víme o tom něco podrobnějšího?
- str. 98 – Má autorka pro tvrzení, že většinou místní obyvatelé z turistiky a cestovního ruchu v chráněných neprofitují, prokazatelné podklady, kupř. rešerši nebo metanalýzu, nebo jde o intuici či vlastní zkušenost?

Další poznámky jsou méně podstatné:

- str. 1 – pro situaci, kdy jsou místní obyvatelé a další zainteresované strany zapojeni odpovídajícím způsobem do správy dotčeného chráněného území a dělí se o přínosy, kterým v něm vznikají, se používá označení „účastnický přístup“ (*participatory approach*)
- str. 2 – místo *zástupce ocenění území* lépe *ukazatel ocenění území*
- str. 3 místo *využití půdy* (*sensu land use*) lépe *využití území*
- str. 3 – podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, máme v ČR *zvláště chráněná území*
- str. 6 – oficiální název známých mezinárodních organizací je IUCN – Světový svaz ochrany přírody (*IUCN – The World Conservation Union*) a Světový fond na ochranu přírody (*WWF International, World Wide Fund for Nature*)
- str. 6 – jedním z cílů Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD) není spravedlivé rozdělování zisků plynoucích z využívání přírodních zdrojů a složek biodiverzity, ale spravedlivé a rovnoměrně rozdělování přínosů, vyplývajících z využívání genetických zdrojů, což je podstatně užší pojetí: přesto se ho v praxi nedaří příliš naplňovat. O autorkou zmiňované rozšíření jednoho ze tří základních cílů CBD na všechny přírodní zdroje se při vyjednáváních opakovaně pokoušejí zejména rozvojové nebo postkomunistické státy, pochopitelně vždy bez úspěchu
- str. 7 – CBD byla sjednána v květnu 1992, tedy měsíc před konáním Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED), navíc v Nairobi: naopak Agenda 21 představuje jeden z výstupů UNCED
- str. 23 – vlk se v posledních letech vyskytuje v Národním parku Šumava pravidelně a podle z pochopitelných důvodů nezveřejňovaných zpráv již odchovala v tomto zvláště chráněném území přinejmenším jedna smečka mláďata
- str. 108 – okresy existují, byly zrušeny okresní úřady

I když se nejedná o botanickou nebo zoologickou studii, doporučoval bych v textu používat latinské názvy organismů buď důsledně všude nebo nikde: druhová česká jména by

ale měla být vždy úplná (trnovník akát, rys ostrovid, medvěd hnědý). Pro opakovanou citaci můžeme použít zkratku *l.c.*, v citaci se neuvádí, zda je autorem redaktorem citované publikace. Při publikování výstupů studie v českém jazyce, které je více než žádoucí, by bylo dobré se vyhnout anglikanismům (*mnoho národů podporuje, na národní úrovni, technik místo metod či postupů, ochranářský statut* apod.). Tato výtka se samozřejmě netýká jen této studie, ale zmiňovaná skutečnost se stala bohužel rozšířeným nešvarem odborné literatury v našem mateřském jazyce. V souvislosti s účastnickým přístupem by stálo za úvahu vyhodnotit, nakolik ovlivnilo místní obyvatele a představitele samospráv projednání návrhu lokalit, zařazených do soustavy chráněných území ES Natura 2000.

Pravopisné chyby, stylistické prohřešky a drobné věcné omyly jsem opravil korekturními znaménky přímo do textu.

Doporučení pro správy obou národních parků i představitele samospráv, tvořící samý závěr disertace, jsou formulována stručně a přehledně. Jsem přesvědčen, že alespoň část z nich může být zobecněna i pro další velkoplošná zvláště chráněná území v ČR. Výstupy disertace by proto měly uveřejněny v odborném i popularizačním tisku.

Pokud vyplývá z disertace J. Staňkové poselství, pak jím je výmluvné sdělení, že pro skutečně účinnou ochranu přírody potřebujeme vedle soudobých vědeckých poznatků, rozumné legislativy a odpovídajících kapacit také umět včas a otevřeně informovat a citlivě vzdělávat obyvatele (zvláště) chráněných území a získávat je pro podporu ochrany přírody a obecněji životního prostředí. Popsané tvrzení vypadá jako klišé nebo opětovné objevení Ameriky: nezdůrazňoval bych je, kdybych si nebyl jist, že v návalu každodenní agendy na ně zapomínáme.

Celkové hodnocení

Jindřiška Staňková potvrdila, že je schopna shromáždit cenný vědecký materiál a rozumným způsobem jej vyhodnotit. Předkládaná studie jednoznačně splňuje všechny nároky kladené na disertační práci. Z těchto důvodů plně doporučuji její přijetí k obhajobě.

V Praze 24. 1.2007

RNDr. Jan Plesník, CSc.